

Broj:
Sarajevo, __.__.2018. godine

Na osnovu člana 26. stav 1. tačka 2. i člana 74. stav 1. Statuta Grada Sarajeva („Službene novine Kantona Sarajevo”, broj 34/08 – Prečišćeni tekst), Gradsko vijeće Grada Sarajeva, na 17. sjednici održanoj 27.06.2018. godine, primilo je k znanju

Informaciju o stanju turizma sa prijedlogom mjera.

PREDSJEDAVAJUĆI GRADSKOG VIJEĆA

Igor dr. Gavrić

BOSNA I HERCEGOVINA
Federacija Bosne i Hercegovine
KANTON SARAJEVO
GRAD SARAJEVO
GRADSKA UPRAVA

Grad Sarajevo
City of Sarajevo

BOSNIA AND HERZEGOVINA
Federation of Bosnia and Herzegovina
CANTON OF SARAJEVO
CITY OF SARAJEVO
CITY ADMINISTRATION

INFORMACIJA
O STANJU TURIZMA SA PRIJEDLOGOM MJERA

Predlagač: *Gradonačelnik*
Obrađivač: *Služba za lokalnu samoupravu*
i razvoj grada

Sarajevo, juni 2018. godine

Adresa: Hamdije Kreševljakovića 3; 71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina
Tel: +387 33 443 300, +387 33 443 252; **Fax:** +387 33 208 341
e-mail: grad@sarajevo.ba; **web:** www.sarajevo.ba

EYOF 2019

Sarajevo & East Sarajevo

Sadržaj:

Uvodne napomene.....	
I. Normativno – pravni okvir.....	
II. Značaj turizma.....	
III. Turistički promet.....	
a) <i>Top 10 zemalja – analiza posjeta stranih turista.....</i>	
b) <i>Dolasci i noćenja turista po općinama.....</i>	
c) <i>Smještajni kapaciteti – analiza.....</i>	
a) <i>Struktura smještajnih objekata.....</i>	
b) <i>Iskorištenost kapaciteta smještajnih objekata.....</i>	
c) <i>Turistički promet po vrstama smještajnih objekata.....</i>	
IV. Aktivnosti Grada Sarajeva u organizaciji javnih novogodišnjih dočeka.....	
Prijedlog mjera.....	

Uvodne napomene

Informacija o stanju turizma na području Grada Sarajeva sa prijedlogom mjera predviđena je za razmatranje Programom rada Gradskog vijeća Grada Sarajeva za mjesec juni 2018. godine.

Radi preciznijeg uvida u sadašnje stanje, za potrebe analize korišteni su podaci Ministarstva okoliša i turizma Federacije Bosne i Hercegovine, Federalnog zavoda za statistiku, Privredne komore Kantona Sarajevo, Turističke zajednice Kantona Sarajevo, Ministarstva privrede Kantona Sarajevo, Zavoda za informatiku i statistiku Kantona Sarajevo, Općine Stari Grad i Internet baze poslovnih informacija.

Imajući u vidu da jedan broj značajnih ekonomskih indikatora nije bilo moguće pratiti na nivou grada, pripremljena je analiza na bazi realno dostupnih pokazatelja čiji se jedan broj po osnovi ostvarenog statističkog obuhvata podudara sa područjem Kantona Sarajeva.

U prvom dijelu Informacije dat je prikaz stanja u oblasti turizma, ostvareni broj posjeta turista, broju noćenja, prosjeku zadržavanja turista, raspoloživim i iskorištenim kapacitetima.

U drugom dijelu predložene su određene mjere koje se mogu poduzeti za unapređenje razvoja turizma.

I. Normativno – pravni okvir

U cilju jasnijeg prikaza stvarnih nadležnosti Grada Sarajeva u oblasti turističke djelatnosti, neophodno je analizirati važeća ustavna, zakonska i statutarna rješenja.

Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine sa amandmanima („Službene novine Federacije BiH“, br. 1/94, 13/97, 16/02, 22/02, 52/02, 63/03, 9/04, 20/04, 33/04, 71/05, 72/05 i 88/08), u poglavlje III – Podjela nadležnosti između federalne i kantonalne vlasti, članom 2. stav 1, alineja h), propisane su zajedničke nadležnosti federalne i kantonalne vlasti, te je turizam jedna od zajedničkih djelatnosti. Dok je članom 4. stav 1, alineja k), Ustava utvrđeno da kantoni imaju sve nadležnosti koje nisu isključivo povjerene federalnoj vlasti, a posebno su nadležni za stvaranje i primjenu politike kantonalnog turizma, razvoj i turističkih resursa.

Odredbama Ustava Kantona Sarajevo („Službene novine KS“, br. 1/96, 2/96, 3/96, 16/97, 14/00, 4/01, 28/04 i 6/13) član 12. stav 1, alineja k) propisuje se da je u isključivim nadležnostima Kantona Sarajevo pored ostalog i: stvaranje i primjena politike turizma i razvoja turističkih resursa. Članom 15. Ustava Kantona sa amandmanom III na („Službene novine KS“, br.16/97 Amandmani I-XIII) propisuje se mogućnost prenosa nadležnosti Kantona, između ostalog iz oblasti obrazovanja, kulture, turizma, lokalnog poslovanja i dobrotvornih aktivnosti, radija i televizije na grad i općine u svom sastavu.

Pozicija Grada Sarajeva sa aspekta novo-usvojenih Amandmana na Ustav Kantona Sarajevo („Službene novine KS“, broj 31/17) u oblasti turizma djeluje obećavajuće, obzirom da je članom 4d. Amandmana na Ustav pored ostalog propisano da Grad Sarajevo ima vlastite nadležnosti i za donošenje programa i planova razvoja Grada i stvaranje uslova za privredni razvoj i zapošljavanje, rad dobrotvornih organizacija i ***unapređenje turizma.***

Na nivou Federacije Bosne i Hercegovine na snazi je Zakon o turističkoj djelatnosti iz 2009. godine („Službene novine FBiH“, broj 32/09), a u proceduri za usvajanje su Prijedlozi Zaokna o turizmu FBiH i Zakona o boravišnoj taksi FBiH.

Odredbama Zakona o turizmu Kantona Sarajevo („Službene novine KS“, br. 19/16, 31/17 i 34/17) i to članom 4. stav 1, alineja (e), propisano je donošenje planskih dokumenata u oblasti turizma, pa tako i Strategije razvoja turizma za jedinice lokalne samouprave. Dok je članom 8. Zakona propisano da je Strategija razvoja turizma jedinice lokalne samouprave planski dokument, kojim se bliže određuje razvoj prioriternih turističkih proizvoda utvrđenih Strategijom Kantona, te da istu donosi vijeće jedinice lokalne samouprave uz aktivno učešće svih turističkih subjekata na području jedinice lokalne samouprave.

Član 5. stav 1, Zakona propisano je da Strategija razvoja turizma Kantona Sarajevo predstavlja sveobuhvatan dokument o srednjoročnom razvoju turističke privrede u skladu sa ukupnim ekonomskim, socijalnim, ekološkim i kulturno-historijskim razvojem Kantona, sa osnovnim ciljevima i vizijom razvoja turizma Kantona i služi kao polazna osnova za izradu ostalih planskih akata u turizmu. Nadalje u stavu 2, propisano je da istu usvaja Skupština Kantona Sarajevo na prijedlog Vlade Kantona Sarajevo, a u stavu 4, da se Strategija realizuje posredstvom Marketing plana Kantona Sarajevo, Plana promocije turizma Kantona Sarajevo, Master-plana, **Strategije razvoja turizma jedinice lokalne samouprave**, kao i posredstvom prostornih i urbanističkih planova u skladu sa zakonom koji reguliše oblast prostornog uređenja.

Na temelju Zakona o turizmu Kantona Sarajevo, u prijlaznim odredbama Vlada Kantona se obavezuje da u roku od šest mjeseci od objave istog donese Strategiju razvoja turizma. Međutim, Kanton Sarajevo nije donio Strategiju razvoja turizma, a niti jedinice lokalne samouprave sa izuzetkom Općine Stari Grad.

Predmetni Zakon o turizmu Kantona Sarajevo nije obuhvatio i jasno propisao nadležnosti jedinica lokalne samouprave na području Kantona Sarajevo u oblasti lokalnog turizma, kao ni raspodjelu sredstava prikupljenih iz boravišne takse. Članom 82. stav 1. predmetnog zakona nalaže se prikupljenje sredstva od naplaćene boravišne takse i dnevne takse uplaćuju na račun Turističke zajednice KS do donošenja federalnog propisa.

Iz gore navedenog vidljivo je da postojeća normativna regulativa nije jasno definisala nadležnosti u oblasti turizma na području FBiH.

Stvarne nadležnosti Grada Sarajeva u oblasti turizma proizilaze iz izvorne strukture statutarne nadležnosti Grada kao najvišeg pravnog akta ove institucije. Tako je shodno članu 16. Statuta Grada Sarajeva („Službene novine KS“, 34/08 – prečišćeni tekst) propisano da Grad Sarajevo pored ostalog nadležan za lokalni turizam.

II. Značaj turizma

Turizam se s pravom smatra granom koja na najbolji način osigurava specifičnu ponudu i ekonomsku valorizaciju domaćeg turističkog proizvoda koji čine elementi tradicije i kulture, prirodnog naslijeđa i izgrađene materijalne kulture, te uslužne i proizvodne komponente lokalnih turističkih sadržaja.

To je danas brzo rastuća industrija sa rastućim udjelom znanja i visokom dodanom vrijednošću koja doprinosi društvenom razvoju, rastu GDP-a, zaposlenosti i investicijama. Poseban razvojni aspekt turizma ogleda se u efektima koje turizam ima na niz djelatnosti u ekonomiji i društvu, počevši od proizvodnje hrane i pića, saobraćaja, razvoja infrastrukture i investicija u destinacijske kapacitete, preko razvoja hotelijerstva, trgovine i industrije zabave, do pokretanja razvoja niza finansijskih, marketinških i edukacijskih servisa, promjene u ruralnom, okolinskom i prostornom razvoju zemlje, te podizanju životnog standarda zemalja koje promoviraju i podržavaju razvoj turizma.

Turizam je jedan od jačih potencijalnih aduta privrednog razvoja kako BiH i Federacije BiH, Kantona Sarajevo i Grada Sarajeva. Naime, Kanton Sarajevo i Grad Sarajevo predstavljaju zanimljivu turističku destinaciju, što je rezultat njegovog geoprometnog položaja, izuzetnih i netaknutih prirodnih ljepota, kulturno-historijskih vrijednosti i pogodnih klimatskih uslova. Na ovom području susreću se različite kulture, religije i tradicije, što daje dodatnu vrijednost stvaranju specifičnog turističkog proizvoda i obogaćuje turističku ponudu. Grad Sarajevo ima sve preduslove da postane prepoznatljiv centar kulturno-historijskog, zimskog, kongresnog, eko turizma, te turizma za posebna interesovanja.

Kao strateška industrijska grana, turizam u Kantonu Sarajevo posljednjih godina bilježi zapažene rezultate, u prvom redu zahvaljujući mnogobrojnim turističkim resursima, koji su preduslov za stvaranje kvalitetnih turističkih proizvoda, a među kojima se svojom atraktivnošću posebno ističu:

- Planine (Bjelašnica, Trebević, Igman, Treskavica, Visočica, Bukovik, visoravan Nišići),
- Rijeke i jezera (Željeznica, Bosna, Crna i Bijela rijeka, Rakitnica, Miljacka, Moščanica, Misoča, Crno jezero, glacijalna jezera na Treskavici)
- Speleološki objekti (Bijambare, Megara, Klokočevica)
- Kulturno – historijsko naslijeđe: veliki broj arheoloških nalazišta, stećaka, kulturno – historijskih spomenika, starih zanata i sl.

Posebne mogućnosti razvoja turističke privrede Kantona i Grada Sarajeva, naročito zimskog turizma, stvorene su revitalizacijom Sarajevske/Trebevičke žičare te obnovom i izgradnjom novih sadržaja na Bjelašnici i Igmanu.

Kulturnim manifestacijama, koje Grad Sarajevo finansijski podržava, kao što su Sarajevska zima, Bašćaršijske noći, Sarajevo film festival, MESS, Sarajevski dani poezije, Jazz festival, Teatarfest i sl., Sarajevo se predstavlja u očima javnosti i kao kulturno-turistička destinacija.

Tradicionalno Grad Sarajevo svake godine organizuje „Javni doček Nove godine u gradu Sarajevu“. Svjesni značaja novogodišnjih praznika Sarajeva u cilju promoviranja grada kao atraktivne turističke destinacije, Grad Sarajevo je organizovao nezaboravne novogodišnje Javne dočeka, naručito Nove 2017. i 2018. godine. Procjenjuje se da je na pomenutim programima bilo prisutno više od 120.000 gostiju po manifestaciji, od čega su sigurno polovinu posjetitelja činili strani turisti. Turizam na širem području grada (posebno kad je riječ o planinama) doprinio je valorizaciji privrednih resursa i njihovom uključivanju u ekonomski proces. Turizam je u velikoj mjeri doprinio u prelijevanju dohotka iz grada u okolicu, koja je zbog nedostatka drugih resursa bila u ekonomskoj depresiji i upravo se putem turističkog privređivanja počela naglo i vidljivo oporavljati. Tako se na području kao što su npr. općine Trnovo, Ilidža, Hadžići i Ilijaš, od nedavno, turizam stavlja među glavne djelatnosti budućeg razvoja. Pozitivan trend u razvoju turizma u posljednjih nekoliko godina pokazuju sve ocjene postignutog razvoja (posjete turista, struktura ponude, kapaciteti, ekonomski efekti), što je preduslov da dostignuti nivo turističke privrede postane solidna osnova za višu, napredniju fazu razvoja turizma. Smještajni i drugi kapaciteti u funkciji turističke privrede svake godine povećavaju se po prihvatljivoj stopi, a turistička ponuda kontinuirano se obogaćuje.

III. Turistički promet

U Kantonu Sarajevo je u 2017. godini turistički promet zabilježio rast broja dolazaka turista za **18,2%** tj. **(73.807)** više turista u odnosu na 2016. godinu. Ostvareni broja noćenja za 2017. godinu je također, u porastu za **16,9%** tj. **(139.940)** više noćenja u odnosu na 2016. godinu.

Tabela 1: prikaz Indexa rasta, dolazak i noćenja turista (2017/16)

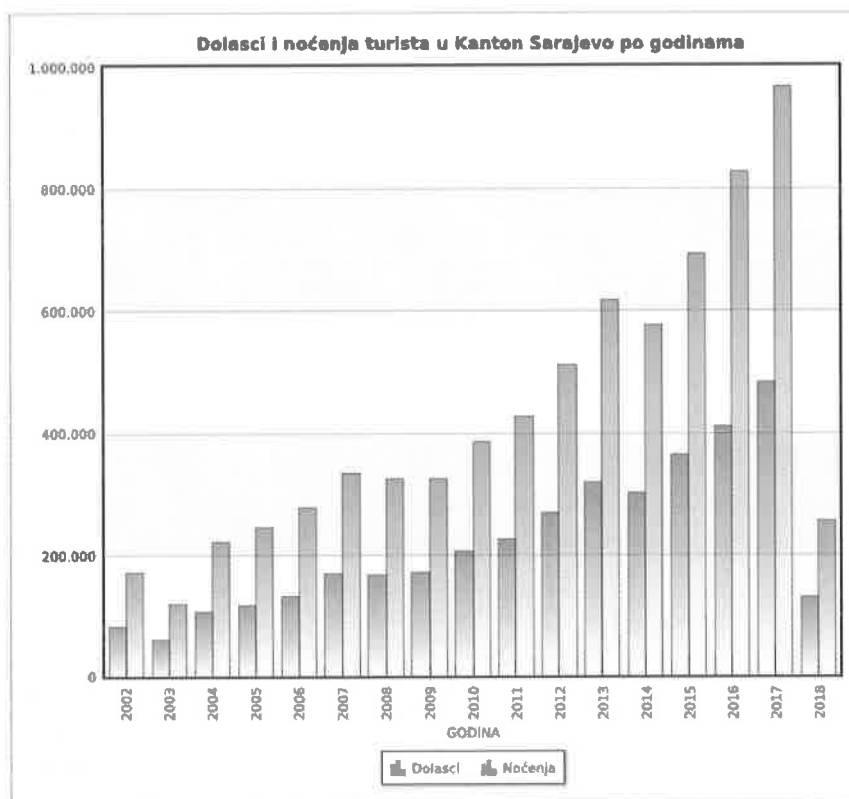
Kanton Sarajevo	Dolasci			Noćenja		
	2017.	2016.	Index <u>2017.</u> <u>2016.</u>	2017.	2016.	Index <u>2017.</u> <u>2016.</u>
UKUPNO	482.494	408.687	118,0	967.372	827.432	116,9
Domaći	59.850	57.353	104,4	102.734	95.292	107,8
Strani	422.642	351.288	120,3	864.638	732.140	118,3

Ukupan broj dolazaka turista iznosio je **(482.494)**, s brojem noćenja **(967.372)** za 2017. godinu. Udio domaćih turista u cjelokupnom turističkom prometu za 2017. godinu iznosio je **12,4%** **(59.850)**, a stranih turista **87,6%** **(422.642)**. Domaći turisti zabilježili su rast u broju dolazaka za **4,4%** **(2.497)**, ali i rast u broju ostvarenih noćenja za **7,8%** **(7.446)** više dolazaka i noćenja u odnosu na 2016. godinu. Posjete stranih turista, također, bilježe rast broja dolazaka za **20,3%** **(71.354)** više posjeta, kao i rast ostvarenog broja noćenja za **18,3%** **(132.494)** više noćenja u odnosu na 2016. godinu.¹

¹ Izvor: Zavod za informatiku i statistiku Kantona Sarajevo, turizam-grafikoni, 2018. godine

Udio domaćih turista u broju noćenja za 2017. godinu u KS iznosio je **10,7% (102.734)**, a stranih turista **89,3 % (864.634)**.

Grafikon 1: Prikaz odnosa dolazaka i noćenja turista u KS po godinama²

U Grafikonu 1. Prikazan je varirajući rast dolazaka i noćenja po godinama, sa povremenim stagnacijama, pa čak i padaovima dolazaka i noćenja turista u KS. Uzrok stagnacije i pada turističkog prometa za 2007., 2008. i 2009. godinu je u globalnoj recesiji koja je u navedenom periodu bila u progresivnoj fazi. Međutim, stagnacija i pad turističkog prometa za 2014. godinu je direktna posljedica pada nivoa sigurnosti nakon masovnih protesta u Sarajevu. Ohrabrujući rezultati prikupljenih statističkih podataka u zadnje tri godine pokazuju progresivni rast turističkog prometa.

U 2017. godini u Kantonu Sarajevo posebno je izraženo, kao i prethodnih godina, znatan i stalan rast stranog turističkog prometa iz azijskih i arapskih zemalja, kao i činjenica da se neke od tih zemalja vrlo često nalazile u top 10 ljestvici, posebno u broju ostvarenih noćenja.

Prosječna dužina boravka turista iznosi 2 dana, a prosjek iskorištenosti kapaciteta za 2017. godinu u Kanton Sarajevo iznosi 22,5%, s tim, da je iskorištenost varirala od mjeseca do mjeseca. Kanton Sarajevo u 2017. godini posjetilo je stranih turista iz cca.150 država svijeta.

² Izvor: Zavod za informatiku i statistiku Kantona Sarajevo, turizam-grafikoni, 2018. godine

Top 10 zemalja – analiza posjeta stranih turista

S obzirom na ukupnu strukturu posjeta stranih turista u Kantonu Sarajevo, udio posjete turista sa lijestvice top 10 zemalja iznosi 57%. Iz tabelarnog prikaza 2. vidljiva je neproporcionalnost odnosa posjeta i noćenja turista.

Tabela 2: prikaz strukture, dolazaka i noćenja stranih turista (2017.)³

Općina	Struktura dolazaka	Struktura noćenja
1. Turska	14,8%	12,0%
2. Hrvatska	9,3%	10,0%
3. U.A.E.	6,1%	8,0%
4. Slovenija	4,7%	4,0%
5. SAD	4,2%	4,6%
6. Srbija	4,2%	5,3%
7. N.R. Kina	3,9%	3,7%
8. Saudijska Arabija	3,7%	3,7%
9. Njemačka	3,6%	3,7%
10. Italija	2,5%	2,5%
Ostale zemlje	42,9%	42,4%
Ukupno (10 top)	57,1%	57,6%
Ukupno (sve zemlje)	100,0%	100,0%

Tabela 3: prikaz Indexa rasta, dolazaka stranih turista – top 10 zemalja (2017./16.)⁴

Država	Dolasci 2017.	Dolasci 2016.	Index 2017./2016.
UKUPNO	241.147	168.515	143/1
1. Turska	62.743	43.068	145,6
2. Hrvatska	39.248	30.095	130,4
3. U.A.E.	25.847	20.196	127,9
4. Slovenija	20.067	14.269	140,6
5. SAD	17.875	11.875	150,5
6. Srbija	17.831	13.387	133,1
7. N.R. Kina	16.280	5.053	322,1
8. Saudijska Arabija	15.450	10.187	151,6
9. Njemačka	15.321	10.544	145,3
10. Italija	10.485	9.841	106,5

Index rasta dolazaka stranih turista sa lijestvice top 10 zemalja u 2017. godinu u odnosu na 2016. godinu pozitivno iznenađuje, budući da je srednja vrijednost stope rasta 43%.

³ Zavod za informatiku i statistiku Kantona Sarajevo, turizam-grafikoni, 2018.god

⁴ Zavod za informatiku i statistiku Kantona Sarajevo, turizam-grafikoni, 2018.god

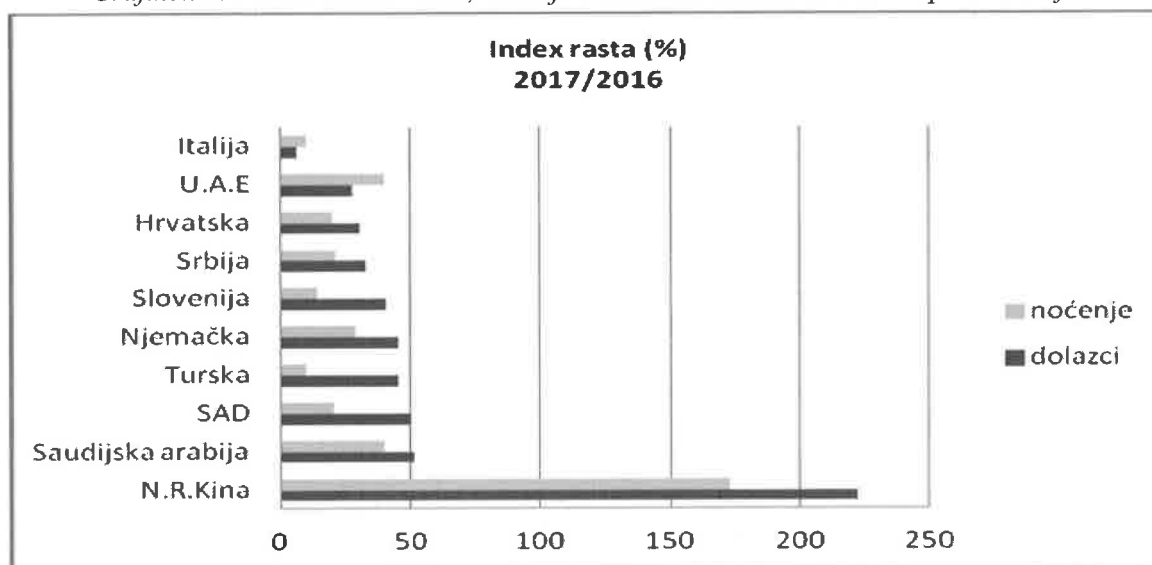
Index rasta turističkog prometa u 2017. godini ostvarili su turisti iz sljedećih država: Saudijska Arabija sa porastom noćenja od 40,3%, Njemačka sa porastom noćenja od 28,7%, Srbija sa porastom noćenja od 21% i Kuvajt sa porastom noćenja od 20,2%.

Tabela 4: prikaz Indexa rasta, noćenja stranih turista – top 10 zemalja (2017./16.)⁵

Država	Noćenja 2017.	Noćenja 2016.	Index 2017./2016.
UKUPNO	497.697	449.218	110,8
1. Turska	103.547	94.955	109,0
2. U. A. E.	86.119	86.658	99,4
3. Hrvatska	69.230	57.606	120,2
4. Kuvajt	34.809	44.631	78,0
5. SAD	39.885	33.108	120,5
6. Saudijska Arabija	46.087	32.838	140,3
7. Slovenija	31.964	28.071	113,9
8. Srbija	32.096	26.515	121,0
9. Njemačka	32.227	25.048	128,7
10. Italija	21.733	19.788	109,8

Pad turističkog prometa u 2017. godini među zemljama sa top 10 ljestvice nije zabilježen, već je došlo samo do porasta sa aspekta dolazaka stranih turista. Međutim, u pogledu noćenja pad su zabilježile dvije zemlje sa ljestvice i to U.A.E. sa 0,6% i Kuvajt sa 22%. Interesantno je da broj posjeta nije proporcionalan broju noćenja za 2017. godinu.

Grafikon 2: Prikaz Indexa rasta, noćenja i dolazaka stranih turista – top 10 zemalja

Iz grafikona je vidljivo da su najveći porast zabilježili turisti iz N.R. Kine sa indeksom rasta od 222%, dok je kod turskih turista zabilježen znatno manji broj noćenja u odnosu na broj dolazaka.

⁵ Zavod za informatiku i statistiku Kantona Sarajevo, turizam-grafikoni, 2018. godine

Dolasci i noćenja turista po općinama

U 2017. godini najveći turistički promet u Kantonu Sarajevo odvijao se u Općini Ilidža, u kojoj je ostvareno 35,9% od ukupnih dolazaka turista i 33,1% od ukupnih noćenja turista.

Tabela 5: Prikaz strukture turističkog prometa (dolasci i noćenja) po općinama u 2017. godini

Općina	Struktura dolazaka (%)	Struktura noćenja (%)
1. Ilidža	35,9	33,1
2. Stari Grad	25,4	28,4
3. Centar	20,8	21,5
4. Novo Sarajevo	8,3	8,5
5. Novi Grad	5,6	4,2
6. Vogošća	2,8	2,8
7. Trnovo	1,2	1,4
8. Hadžići	0,1	0,2
9. Ilijaš	0,0	0,0
Ukupno	100,0%	100,0%

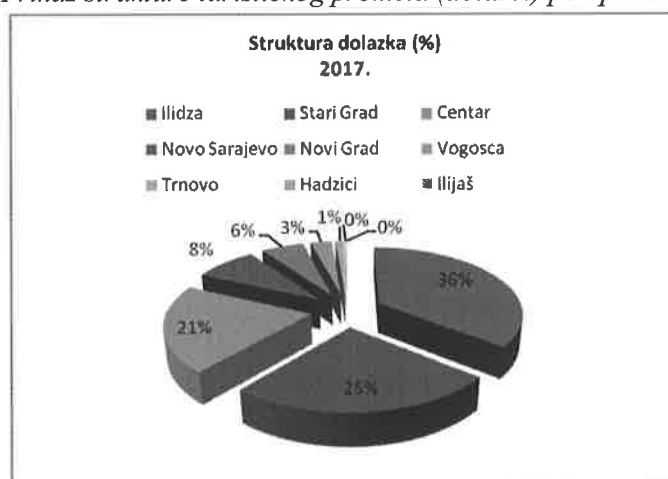
Tabela 6: Indexa rasta, (dolasci i noćenja) stranih turista po općinama (2017./16.)⁶

Općina	Dolasci 2017.	Dolasci 2016.	Index 2017./2016.	Noćenja 2017.	Noćenja 2016.	Index 2017./2016.
UKUPNO	482.494	408.687	118,1	827.432	967.372	116,9
Ilidža	173.105	150.324	115,2	285.940	320.148	112,0
Stari Grad	122.438	105.397	116,2	235.192	274.667	116,8
Centar	100.134	66.206	151,2	139.046	208.047	149,6
Novo Sarajevo	40.044	40.757	98,3	85.255	81.952	96,1
Novi Grad	27.072	28.969	93,5	43.349	40.384	93,2
Vogosca	13.503	10.196	132,4	22.616	26.750	118,3
Trnovo	5.637	6.442	87,5	14.159	13.590	96,0
Hadzici	561	396	141,7	1.875	1.834	97,8
Ilijaš	0	0	0,0	0	0	0,0

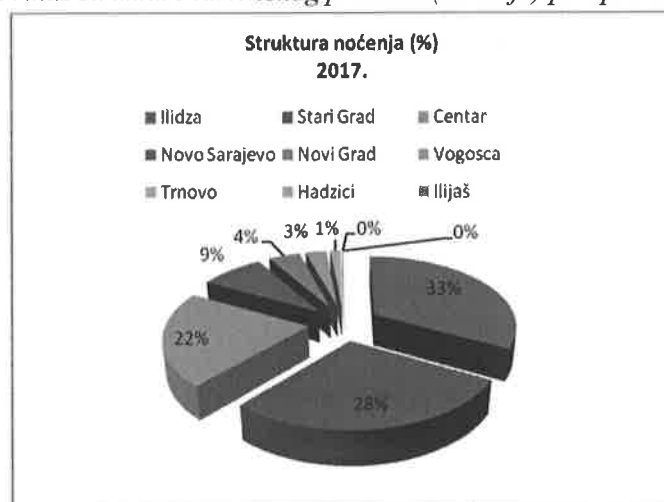
Najznačajnije povećanje u dolascima od 51,2% i noćenjima turista od 49% u odnosu na prethodnu godinu zabilježeno je u Općini Centar, a zatim u Općina Vogošća sa 32,4% u dolascima i 18,3% u noćenjima turista. Pad je zabilježen u četiri općine kantona, a najznačajniji pad odnosio se na općine Novi Grad i Novo Sarajevo, kada je u pitanju grad. Također, zabrinjavajući podaci su u vezi sa Općinom Ilijaš, gdje nema podataka o prisustvu turista na njenoj teritoriji.

⁶ Zavod za informatiku i statistiku Kantona Sarajevo, turizam-grafikoni, 2018. godine

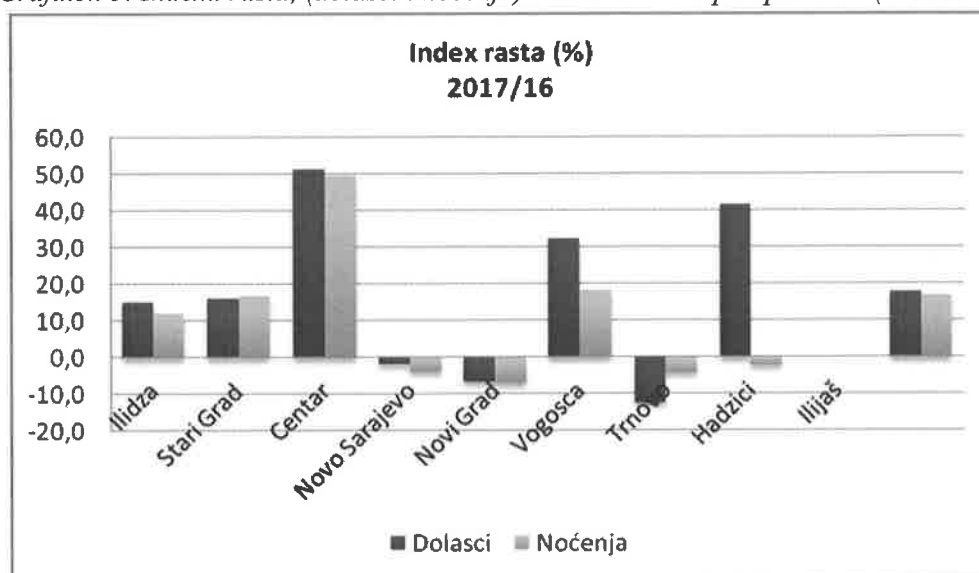
Garfikon 3: Prikaz strukture turističkog prometa (dolasci) po općinama u 2017. godini

Garfikon 4: Prikaz strukture turističkog prometa (noćenje) po općinama u 2017. godini

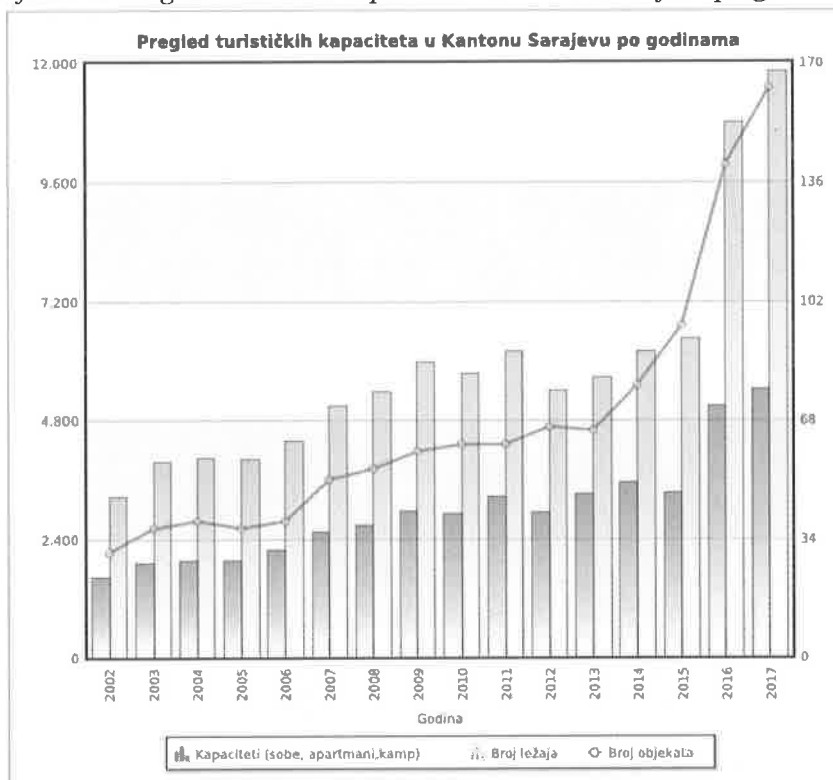
Grafikon 5: Indexa rasta, (dolasci i noćenja) stranih turista po općinama (2017./16.)

Smještajni kapaciteti – analiza

U Kantonu Sarajevo u 2017. godini broj smještajnih objekata je 163, a kapaciteta (soba, apartmana, 1 kamp) 5.418 sa brojem ležaja od 11.831.

Grafikon 6: Pregled turističkih kapaciteta u Kantonu Sarajevo po godinama⁷

Iz grafikona 5. vidljiva je ekspanzija turističkih kapaciteta sa varijacijama, stagnacijama i padovima u 2010., 2012. i 2015. godini u odnosu na prethodnu godinu. Interesantno je da je u 2015. godini došlo do smanjenja kapaciteta, a povećanja broja ležaja i objekata u odnosu na prethodnu godinu. Također, iz tabele uvidamo rapidni rast svih turističkih kapaciteta u 2016. i 2017. godini, što nam ukazuje na progresivni rast i razvoj turističkog prometa u Kantonu Sarajevo. Index rasta turističkih kapacitet prikazan je u tabeli 7.

Tabela 7: Indexa rasta, turističkih kapacitet u Kantonu Sarajevo (2017./16.)

Turistički kapaciteti	2017.	2016.	Index 2017./ 2016.
Broj objekata	163	141	115,6
Kapaciteti (sobe, apartmani, 1 kamp)	5.418	5.082	106,6
Broj ležaja	11.831	10.798	109,6
Ukupno:	17.412	16.021	108,7

Iz tabelarnog prikaza je vidljivo da je u 2017. godini na području Kantona Sarajevo značajan rast turističkih kapaciteta, a posebno u pogledu povećanja broja turističkih objekata za 15,6 % tj. 23 objekta više. Također, uočljiv je i rast broja ležaja za 9,6% tj. 1.033 ležaja više.

⁷ Zavod za informatiku i statistiku Kantona Sarajevo, turizam-grafikoni, 2018.god

Struktura smještajnih objekata po vrsti

Struktura smještajnih objekata u Kantonu Sarajevo prikazana je u Tabeli 8., te je podjeljena po vrstama objekata. Od ukupnog broja objekata, 94 objekta predstavljaju hotelski i sličan smještaj, iz kategorije odmarališta i sličnih objekata za kraći odmor 35 objekata učestvuju u ukupnoj strukturi, dok se 33 objekta odnosi na ostali smještaj. U Kantonu Sarajevo se nalazi i prostor za kampiranje.

Tabela 8: Struktura smještajnih objekata u Kantonu Sarajevo u 2017. godinu⁸

Vrsta objekta	Broj objekata
Hoteli i sličan smještaj	94
Odmarališta i slični objekti za kraći odmor	35
Ostali smještaj	33
Kampovi i prostori za kampiranje	1

Grafikon 7: Prikaz objekata po vrsti u Kantonu Sarajevo izraženih u procentima u 2017. godini

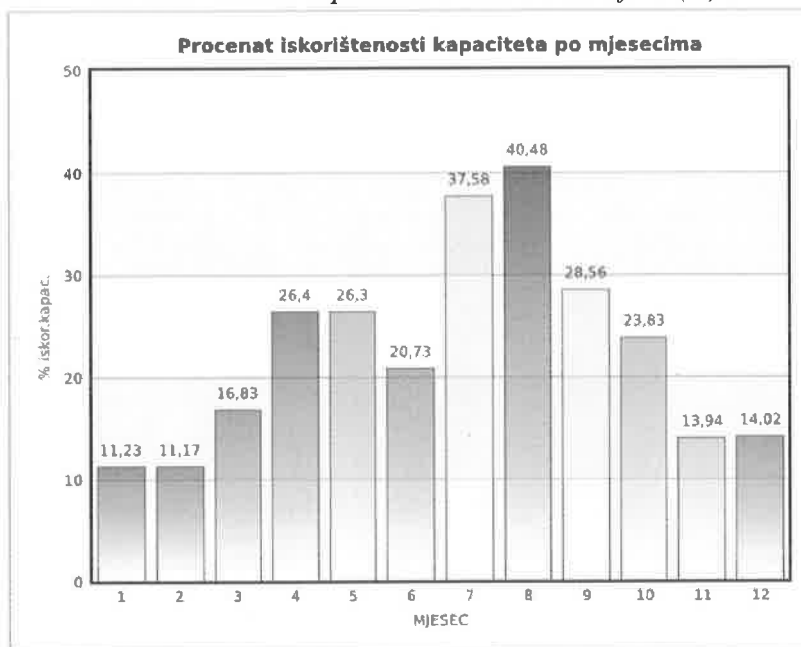
Iz Grafikona 7. vidljivo je da hotelski i sličan smještaj sa najvećim dijelomu učestvuje u smještajnoj strukturi sa 58%, što je i za očekivati. Ekspanzija turističkih objekata nije proporcionalna, te je uočeno da hotelski i sličan smješta rapidnije rastu u odnosu na ostale vrste smještaja.

⁸ Zavod za informatiku i statistiku Kantona Sarajevo, turizam-grafikoni, 2018.god

Iskorištenost kapaciteta

Prosječna iskorištenost kapaciteta smještajnih objekata u Kantonu Sarajevo u 2017. godini iznosila je **24,3%**. Najveća iskorištenost kapaciteta odnosila se na mjesece; august, juli, septembar, april, maj i oktobar. Održavanje Sarajevo Film festivala u mjesecu augustu je razlog najvećeg broja posjeta turista u datom mjesecu.

Garfikon 8: Prikaz iskorištenosti kapaciteta u Kantonu Sarajevo (%) u 2017. godini⁹

Turistički promet po vrstama smještajnih objekata

Najviše turističkog prometa odvija se u hotelima, tako da je u njima boravilo 323.818 turista, procentualno 89,5% od ukupnog broja turista, i ostvareno je 672.371 noćenja, ili procentualno 88,9% od ukupnog broja noćenja.

Tabela 9: Prikaz turističkog prometa po vrstama smještajnih objekata u K S u 2017. godinu

Smještajni objekti	Dolasci	Struktura (%)	Noćenja	Struktura (%)
Hoteli i sličan smještaj	448.991	93,1	890.800	92,1
Odmarališta i slični objekti za kraći odmor	283.44	5,9	64.697	6,7
Ostali smještaj	5.159	1,1	11.875	1,2

Iz svega naprijed navedenog u poglavlju III. Turistički promet, dalo bi se izvesti nekoliko mogućih pravaca djelovanja u cilju poboljšanja turističkog prometa, a sasvim sigurno je da sinergija vlasti na svim nivoima u postizanju zajedničkog cilja razvoja daje najbolje rezultate.

⁹ Zavod za informatiku i statistiku Kantona Sarajevo, turizam-grafikoni, 2018.god

IV. Aktivnosti Grada Sarajeva u organizaciji javnih novogodišnjih dočeka – Efekti na razvoj i rast turizma

(Podsjećanja radi, neki elementi su iz Informacije o učincima ulaganja u organizaciji javnog dočeka za prethodne tri nove godine).

Doček nove godine u Gradu Sarajevo u prethodnom periodu je bio detaljno planiran i promoviran, što je vidljivo i iz Izvještaja o poduzetim aktivnostima Izvršnog odbora za organizaciju dočeka. U finansijskoj podršci organizacije događaja svake godine su učestvovala četiri gradske općine: Općina Novo Sarajevo, Općina Novi Grad, Općina Centar i Općina Stari Grad. Također, Kanton Sarajevo je podržao organizaciju nove godine (za Novu 2017. i Novu 2018. godinu izdvajanje je bilo u iznosu od 150.000,00 KM), dok je Turistička zajednica Kantona Sarajevo podržala organizaciju Nove 2018. godine. Pregled ulaganja se nalazi u dulje navedenoj tabeli.

Tabela 1: Pregled ulaganja u organizaciju dočeka nove godine

Ko-organizator	2015./16.	2016./17.	2017./18.
Grad Sarajevo	75,153.20 KM	104,698.10 KM	100,000.00 KM
Općina Novo Sarajevo	10,000.00 KM	10,000.00 KM	10,000.00 KM
Općina Novi Grad	10,000.00 KM	15,000.00 KM	15,000.00 KM
Općina Centar	10,000.00 KM	10,000.00 KM	30,000.00 KM
Općina Stari Grad	5,000.00 KM	8,000.00 KM	5,000.00 KM
Kanton Sarajevo	15,000.00 KM	150,000.00 KM	150,000.00 KM
Turistička zajednica Kantona Sarajevo¹	/	/	50,000.00 KM
TOTAL	125,153.20 KM	297,698.10 KM	360,000.00 KM

Iz pregleda se može vidjeti da su ulaganja Grada Sarajevo u organizaciju dočeka Nove godine povećavana, tako je za organizaciju dočeka 2017. godine uloženo 39 % više u odnosu na organizaciju dočeka za 2016. godinu, dok je za organizaciju dočeka 2018. godine uloženo 33% više u odnosu na organizaciju dočeka za 2016. godinu. Ulaganja Općine Novo Sarajevo je konstantno, dok su općine Novi Grad i Centar povećale svoja ulaganja. Općina Stari Grad je u posljednjoj godini smanjila svoje ulaganje, a značajan je doprinos u organizaciji dočeka Nove 2017. i 2018. godine koji je dao Kanton Sarajevo sa učešćem od po 150.000,00 KM, što čini 50% odnosno 42% ukupno uloženog iznosa.

Grad Sarajevo je u ovom procesu imao koordinirajuću ulogu, kao i ulogu promotora, te je u saradnji sa Turističkom zajednicom Kantona Sarajevo intenzivno rađeno na promociji novogodišnjih aktivnosti u regiji, tj. u Zagrebu, Podgorici, Splitu, Ljubljani i ostalim gradovima, što je adekvatno medijski praćeno.

Prema podacima koje je za Grad Sarajevo pripremio Federalni zavod za statistiku (2018.), ukupan broj turista koji je posjetio Federaciju BiH (FBiH) u 2017. godini je

948,763, dok je u mjesecu decembru 2017. godine FBiH imala 51,158 posjetilaca (5.39% od ukupne posjete).¹⁰

Kada je riječ o noćenjima turista, prosjek noćenja je uglavnom nepromijenjen po godinama i varira oko dvije noći po posjetiocu.

Ova prosječna vrijednost je već godinama aktuelna na nivou cijele Bosne i Hercegovine i jedna od generalnih strateških smjernica bi trebala biti da se prosječni broj noćenja poveća.

Interesantno je primijetiti da, kada je riječ o turističkim posjetama u decembru, ukupan nivo dolazaka i noćenja turista čini nešto više od 5% u odnosu na ukupne dolaske i noćenja u godini. S tim što je udio domaćih turista u decembru u ukupnim dolascima i noćenjima domaćih turista nešto veći (8%-9%) u odnosu na udio stranih turista u odnosu na ukupne dolaske i noćenja stranih turista (4%). Kada je riječ o Kantonu Sarajevo, fascinantna je podatak da je ukupan udio dolazaka turista Kantona Sarajevo u odnosu na sve dolaske u FBiH konzistentno 50% i za 2015. i za 2016. i za 2017. godinu, što znači da je Kanton Sarajevo jedan od osnovnih generatora turizma u FBiH.

Omjer dolazaka domaćih i stranih turista u Kanton Sarajevo u odnosu na broj dolazaka turista na nivo cijele Federacije BiH iznosi 29:57 u korist Kantona. Dakle dvije trećine stranih turista koji posjete FBiH dođu u Kanton Sarajevo, dok to isto uradi jedna trećina domaćih turista.

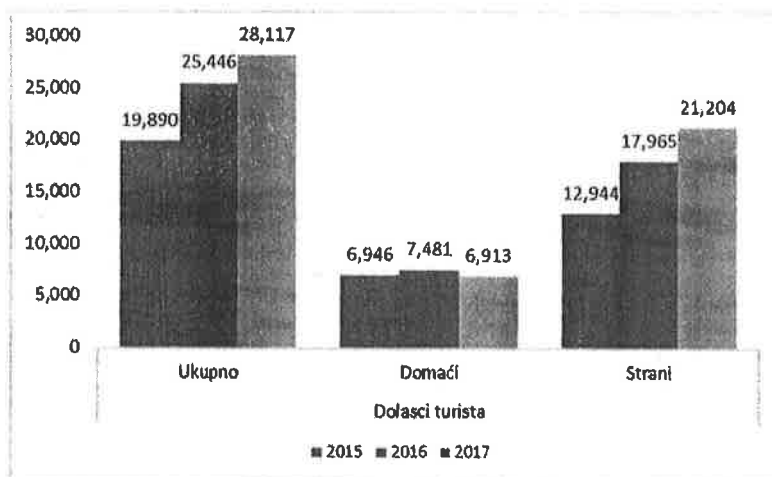
Ukoliko ovaj omjer analiziramo i za mjesec decembar, brojevi su još povoljniji za Kanton Sarajevo. Naime, od ukupnih posjeta u FBiH u decembru, u 2015. godini 54% je posjetilo Kanton Sarajevo, dok je taj udio u 2016. i 2017. godini bio 55%. Oko 40% svih domaćih turista koji posjete FBiH u decembru, posjete Kanton Sarajevo, dok je udio stranih turista 66%. Dakle, ovdje se vidi da je trend posjeta Kantonu Sarajevo u decembru čak i viši u odnosu na ukupne posjete u toku godine. Ukoliko se pogledaju apsolutni brojevi za Kanton Sarajevo, vidi se trend značajnog rasta ukupnog broja turista, kao i broja stranih turista. Naime, dok je 2015. godine Kanton Sarajevo ukupno posjetilo 364,281 turista (a od toga u decembru 9,890), 2017. godine Kanton Sarajevo je posjetilo 482,441 turista (a od toga u decembru 28,117), što predstavlja povećanje i praktični skok za 32% (a u decembru za 41 %). Dakle, osim generalnog trenda rasta vidi se i uvećani rast za mjesec decembar.

Kada se fokusiramo na mjesec predmetne analize, decembar u kojem se dešavaju novogodišnje aktivnosti, opet se može vidjeti značajan trend rasta dolazaka turista, što je prikazano na Grafiku 1.¹¹

¹⁰ Izvor: Informacija o učincima ulaganja u organizaciji javnog dočeka za predhodne tri nove godine; Grad Sarajevo; Ekonomski institut Sarajevo; Doc. dr. Maja Arslanagić-Kalajdžić; 2018. god.

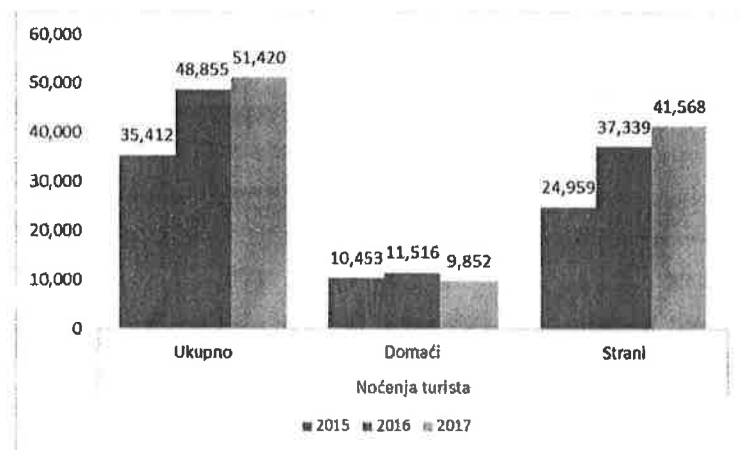
¹¹ Izvor: Informacija o učincima ulaganja u organizaciji javnog dočeka za predhodne tri nove godine; Grad Sarajevo; Ekonomski institut Sarajevo; Doc. dr. Maja Arslanagić-Kalajdžić; 2018. god.

Grafik 1: Prikaz dolazaka turista u Kantonu Sarajevo u decembru

Grafik 1. prikazuje apsolutne dolaske u Kanton Sarajevo u mjesecu decembru u prethodne 3 godine. Interesantan podatak koji se ovdje može primjetiti jeste da broj domaćih turista ne raste, tačnije da stagnira, dok se sveukupni rast ostvaruje na bazi značajnog rasta stranih turista. Slična situacija se može primijeniti i na apsolutni broj noćenja turista koji je prikazan u Grafiku 2.

Grafik 2: Prikaz noćenja turista u Kantonu Sarajevo u decembru

Grafik 2. također potvrđuje rast, koji je generiran iz rasta broja noćenja stranih turista, dok je broj noćenja domaćih turista čak i u padu, pogotovo ukoliko se u obzir uzme decembar 2017. godine. Ovdje je bitno napomenuti da je jako teško kontrolirati broj domaćih turista, budući da neki od njih dolaze u posjetu porodici i prijateljima i time ostaju nezabilježeni na statističkom radaru.¹²

¹² Izvor: Informacija o učincima ulaganja u organizaciji javnog dočeka za prethodne tri nove godine; Grad Sarajevo; Ekonomski institut Sarajevo; Doc. dr. Maja Arslanagić-Kalajdžić; 2018.god.

Prijedlog mjera

Iz naprijed izloženog, a prateći trendove i pokazatelje prezentirane u činjenicama, mogu se predložiti i određene mjere za unaprijeđenje turizma, kako slijedi:

Opće mjere na nivou Kantona Sarajevo i Grada Sarajeva:

- Donošenje i implementacija Zakona o turizmu FBiH i Zakona o boravišnoj taksi FBiH, i usklađivanje istog sa Zakonom o turizmu Kantona Sarajevo,
- Izrada elaborata cjelokupnog pregleda stanja turizma, turističke ponude i Strategije razvoja turizma Kantona Sarajevo, Grada Sarajeva i jedinica lokalne samouprave, sa dinamičkim planovima realizacije za sve oblike turizma, uz definiranje tipskih turističkih proizvoda,
- Uspostavljanje i ponovno brendiranje jedinstvene turističke destinacije Grada Sarajeva i promocija prirodnih kulturno-historijskih potencijala u oblasti turizma,
- Uspostavljanje jedinstvenog destinacijskog menadžmenta sa svim akterima; Grad Sarajevo, Kanton Sarajevo i općine,
- Kontinuirano ispitivanje i praćenje zadovoljstva i potreba turista na nivou grada, razvoj turističkih proizvoda i pratećih djelatnosti u skladu sa zahtjevima i potrebama turista,
- Uspostavljanje jedinstvenog sistem registracije turista, u cilju kontinuiranog praćenja i analize razvoja turizma na nivo Grada i Kantona Sarajevo,
- Uspostavljanje programa formalnog obrazovanja u oblasti turizma (nova zanimanja i programi, unapređenje sistema obavljanja prakse, tehničko opremanje obrazovnih ustanova kao i programa cjeloživotnog obrazovanja za radnike u turizmu,
- Kreiranje strateškog i efikasnog sistem podrške manifestacija i festivalima u oblasti turizma, izrada godišnjeg plana/kalendara događaja, manifestacija i festival,
- Definisane turističkih zona na području grada, kantona i općina, sa razvojnim planom upravljanja u cilju smanjenja gužvi, zastoja i zagađenja, te razvoja turističkih sadržaja i izgradnje objekata,
- Pokretanje inicijative za postavljanje turističke signalizacije na području Kantona Sarajevo,
- Podrška promociji i razvoju vjerskog, sajamskog i kongresnog turizma.